

Література

1. Арсеньева М. Г. Грамматика немецкого языка: Практический курс / М. Г. Арсеньева. – М. : Высш. шк., 1963. – 436 с.
2. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В. В. Виноградов. – 4-е изд. – М. : Рус. яз., 2001. – 720 с.
3. Девкин В. Д. Особенности немецкой разговорной речи / В. Д. Девкин. – М. : Междунар. отношения, 1965. – 318 с.
4. Кривонос А. Т. Система классов слов как отражение структуры языкового сознания (Философские основы теоретической грамматики) / А. Т. Кривонос. – Москва ; Нью-Йорк : ЧеРо, 2001. – 845 с.
5. Brinkmann H. Die deutsche Sprache : Gestalt und Leistung / Hennig Brinkmann. – 2., neubearb. u. erw. Aufl. – Düsseldorf : Schwann, 1971. – XXXI, 939 S.
6. Jung W. : Grammatik der deutschen Sprache / Walter Jung. – 9. unverand. Auflage. – Leipzig : Bibliographisches Institut, 1988. – 488 S.
7. Moskalskaja O. I. : Grammatik der deutschen Gegenwartssprache (Москальская О. И. Теоретическая грамматика современного немецкого языка : учебн. для студ. высш. уч. заведений) / О. И. Москальская. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – 352 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Nöll I. : Die Apothekarin [Buch] : Roman / Ingrid Nöll. – Zürich : Diogenes, 1996. – 248 S.
2. Schlink B. : Sommerlügen [Buch] : Geschichten / Bernhard Schlink. – Zürich : Diogenes, 2010. – 278 S.
3. Schweikert U. : Nosferas. Die Erben der Nacht [Buch] : Roman / Ulrike Schweikert. – CBT-Verlag, München, 2008. – 444 S.
4. Süskind P. : Das Parfum [Buch] : Roman / Patrick Süskind Zürich : Diogenes, 1985. – 286 S.

Пилипко Елена. Структурно-семантические особенности междометий в современном немецком языке. В статье проанализованы структурные и семантические особенности междометий современного немецкого языка. Исследование отражает один из аспектов анализа междометий, а именно их структуру и семантику, поскольку эти языковые единицы представляют уникальное явление как в семантическом, так и в морфологическом плане. В междометиях сочетается стабильность (неизменяемость) формы, подвижность семантики, определенная автономность и большая зависимость от контекста, ситуации речи, паралингвистических средств. Междометия выражают прежде всего эмоционально-чувственное, психическое состояние говорящего, его реакцию на внешние и внутренние раздражители.

Ключевые слова: междометие, структурные и семантические особенности, первичные и вторичные междометия, семантическая диффузность.

Pylypko Olena. Structural and Semantic Features of Interjections in Modern German. The article presents an attempt to analyze structural and semantic features of interjections in modern German. The study represents one of the aspects of interjection analysis, namely, from the point of view of their structure and semantics, as these linguistic elements are unique both semantically and structurally. Interjections are morphologically invariable, semantically autonomous and highly context dependent. Thus, interjections are claimed to be purely emotive words, expressing mental state of the speaker, his reaction to external and internal stimuli.

Key words: interjection, structural and semantic features, primary and secondary interjections, semantic diffuseness.

Стаття надійшла до редколегії
22.03.2013 р.

УДК 811.112.2'367.633

Наталія Рудницька

Граматичний статус прийменникових інфінітивних конструкцій (ПК) у німецькій мові

У статті здійснено спробу кваліфікувати конструкції як інфінітивні утворення, вершиною яких є дієслово у безособовій формі – інфінітив, серед їх різновидів виділити прийменникові конструкції, визначити грама-

тичний статус останніх, уперше надати їм статусу інфінітивного речення, або клаузи, у яких відбулася редукція суб'єкта дії і трансформація особової форми дієслова в безособову, показати також їх кваліфікацію у граматиці як словосполучень та скорочених підрядних речень, визначити структурно-семантичні ознаки зазначених конструкцій.

Ключові слова: конструкція, інфінітивна клауза, вершина, суб'єкт дії.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасна німецька мова характеризується різноманітністю інфінітивних утворень, які по-різному називаються і характеризуються. Найбільш поширений термін на їх позначення в лінгвістиці – конструкція. Серед дослідників немає єдиної думки щодо граматичного статусу прийменникових інфінітивних конструкцій у сучасній німецькій мові. Теоретичною базою є праці В. Г. Адмоні, Ю. Д. Апресяна, Л. Блумфілда, З. Харріса, Я. Г. Тестельца та дослідження різних аспектів інфінітива в роботах Л. А. Долгополової, В. І. Нодь, V. Crestani, G. Helbig, J. Buscha.

Об'єкт нашого дослідження – прийменникові інфінітивні конструкції у сучасній німецькій мові. **Мета** статті – визначити граматичний статус прийменникових інфінітивних конструкцій у лінгвістиці на сучасному етапі. Мета дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- схарактеризувати прийменникові інфінітивні конструкції;
- виділити їх структурні типи та ознаки;
- з'ясувати їх статус у сучасній німецькій мові.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У сучасному мовознавстві існує багато визначень терміна «конструкція». Термін «конструкція» (від латин. *constructio*, *con* – разом, *structio* – складати, будувати; англ. *construction*, нім. *Konstruktion*) у лінгвістиці означає мовні й словесні одиниці, характерні для окремо взятого індивідуума, мови або мовної групи. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає це поняття як словосполучу, якій притаманні певні граматичні зв'язки, певна граматична будова [7, с. 449]. Цей термін трапляється здебільшого тоді, коли йдеться про об'єднання слів, «синтаксичне ціле, яке складається із об'єднаних у мовленні мовних одиниць, які поєднуються один з одним через наявність у них певних граматичних властивостей» [4, 205]. Таке трактування терміна «конструкція» розмите й не орієнтоване на те, щоб позначити дещо особливе, відмінне, наприклад від понять «словосполучення», «речення».

У російському мовознавстві Ю. Д. Апресян визначає конструкцію як орієнтовну фразу, всі елементи якої представлені на рівні класів слів (тобто символічно) [2, с. 46]. Н. Д. Арутюнова трактує конструкцію як поставлений відповідно до класу речень ланцюжок символів, які несуть граматичну інформацію про словоформи речень [3, с. 73]. У руслі дискриптивної лінгвістики синтаксичні конструкції трактують як мовні одиниці – вільні форми (слова і словосполучення), які входять до складу більших незв'язних форм (словосполучень) [6, с. 195–196]. На думку З. Харріса, конструкції – послідовності, які складають речення, їх можна розглядати як продукти невеликої кількості елементарних послідовних класів, які певним чином поєднуються [13, с. 531]. Спільними у визначеннях конструкції Л. Блумфілда і З. Харріса є два аспекти: 1) мовні одиниці (вільні форми) поєднуються в конструкцію через наявність у них певних граматичних якостей («граматичних ознак» у Л. Блумфілда); 2) конструкція – це об'єднання (сполучення) двох або більше одиниць («послідовних класів» у З. Харріса) у реченні.

Отже, наведені вище визначення синтаксичної конструкції являють собою послідовність класів слів, спосіб лінійного розгортання окремих елементів, ланцюжок категоріальних символів. У структурі речення слова групуються, об'єднуються між собою в групи слів – словосполучення [5, с. 13]. Конструктивні властивості словосполучення частіше визначаються морфологічною будовою її головного слова. Один із членів її бінарної структури є її ядром (головним конститuentом), другий член – залежним [9, с. 318]. Якщо її ядром є інфінітив, то така конструкція визначається як *інфінітивна*.

У сучасній лінгвістиці поширені також терміни *інфінітивні звороти* (Ю. А. Левицький, Є. І. Шендельс, Г. Гельбіг, Й. Буша, К. В. Нарустранг), *інфінітивні речення* (У. Енгель, Д. Шульц, Х. Грісбах, І. Є. Снісаренко), *інфінітивні комплекси* (М. Бірвиш), *нефінітні конфігурації* (І. П. Сусов), *інфінітивні групи* (М. Г. Арсеньєва, Г. М. Біркенгоф). Трактування таких утворень, як інфінітивні конструкції, ґрунтується на традиційному структурно-статичному підході до вивчення синтаксичних одиниць. При такому підході увага фокусується на синтаксичній будові словосполучень або речень

за межами контексту й мовної ситуації. Відповідно до такого погляду інфінітивні конструкції розглядають як особливий вид словосполучення, ядром якого є інфінітив і його залежні члени. На нашу думку, має сенс називати досліджуване синтаксичне утворення традиційним і водночас нейтральним терміном «конструкція». Синтаксичну конструкцію при цьому розуміємо як будь-яке сполучення слів, побудоване відповідно до законів певної мови, що може розгорнутися в речення.

Відомий германіст Й. Буша розглядає ІК з погляду валентності й розрізняє валентнісно залежні та валентнісно незалежні конструкції [15, с. 578]. Валентнісно незалежні ІК – це вільні обставини щодо головного речення, інфінітиви вживаються з прийменниками *um, ohne, (an)statt* та формантом *zu*. У німецькій мові розрізняють ІК: 1) без форманту *zu* перед інфінітивом – I статус за Г. Бехом; 2) з формантом *zu* перед інфінітивом – II статус за Г. Бехом; 3) конструкції, які вводяться прийменниками *um, ohne, (an)statt* [17, 296–297].

Сполучення одного із прийменників *um, ohne, (an)statt* з інфінітивом і його формантом *zu* складають певну синтаксичну одиницю зі специфічними структурно-семантичними ознаками – **прийменникову інфінітивну конструкцію**.

Цей тип конструкції характеризується такими ознаками:

1) наявністю прийменникової групи, яку утворюють один із прийменників *um, ohne, (an)statt* і десемантизований прийменник *zu* як інфінітивний формант;

2) односуб'єктністю, тобто суб'єкти матричного дієслова й інфінітива збігаються: *sie l?chelte und ?ffnete den Mund, um etwas zu sagen*;

3) синтаксичною відокремленістю від структури речення – інфінітив не утворює спільного предиката із дієсловом матричного речення, а отже він виступає як самостійний предикат: *Maria arbeitet, um zu ?berleben*;

4) семантичною співвіднесеністю з реченням (модальне, цільове значення): *er ging vor?ber, ohne etwas zu merken; sie sieht fern, anstatt spazieren zu gehen*.

У сучасних синтаксичних студіях немає однозначної думки, чи розглядати інфінітивні конструкції як поширювачі елементарних речень (або додаткові конструкції), скорочені підрядні речення чи підрядні речення. Так, за першого підходу, одні граматисти (Г. Цифонун, Л. Гоффманн, Б. Штрекер) розглядають інфінітиви в поєднанні з поширювачами як додаткові конструкції, що не дорівнюють повному реченню ні типологічно, ні контекстуально, тому що вони не мають підмета. У таких конструкціях не вживається фінітна форма дієслова, «отже, в них не виражений час та спосіб, віднесеність до певного часу вони “отримують” від домінуючої конструкції» [14, 153]. В. Г. Адмоні трактує інфінітивну конструкцію як специфічну, яка слугує для розширення елементарного речення [1, с. 170].

За другого підходу, Словник лінгвістичних термінів за редакцією Д. Е. Розенталя кваліфікує інфінітивні звороти як інфінітив із залежними словами, який синтаксично утворює перехідний випадок від члена речення (обставини мети) до підрядного речення [11]. Цієї ж точки зору притримуються В. Юнг. Учений розміщує інфінітивну групу між простим членом речення і підрядним реченням.

Різницю між підрядними реченнями та інфінітивними конструкціями досліджували Д. Шульц, Х. Грісбах. Учені трактують останні як інфінітивні речення (Infinitivsdtze) [1, с. 170]. Е. Генчель, Г. Вейд говорять про скорочені підрядні речення – verkdrzte Nebensdtze, оскільки в таких реченнях немає експліцитного суб'єкта та фінітної дієслівної форми. Таку ж точку зору знаходимо в словнику Буссманна [16].

У світлі генеративної граматики інфінітивні конструкції розглядаються як «клауза» (*clause*), «елементарне речення» або «предикація» [12, с. 256]. Таке трактування припускає наявність ознак, характерних для речення. На думку Гельбіха і Буша, такими ознаками є: 1) здатність поширюватися додатками, обставинами, іншими членами речення: *Die drzte hoffen, seine Leistungsfhigkeit wesentlich erhohen zu kinnen, nachdem die Operation erfolgreich war*; 2) зворотний займенник у конструкції детермінується суб'єктом у конструкції, а не суб'єктом головного матричного речення (коли обидва суб'єкти різні): *Er hat mir empfohlen, mich bei der Auskunft zu erkundigen*.

Інфінітивна клауза відрізняється від підрядної частини тим, що: а) у поверхневій структурі не містить суб'єкта та фінітного дієслова: суб'єкт елімінується, фінітне дієслово перетворюється в інфінітну дієслівну форму: *Er hofft, seine Dissertation bald abschlieen zu kinnen*; б) у поверхневій структурі матриці можлива наявність комплементів інфінітива: *Wir wollen versuchen, den Aufsatz in der neuen Zeitschrift zu veruffentlichen. Den Aufsatz wollen wir versuchen in der neuen Zeitschrift zu*

veruffentlichen. Ознаки (1), (2) – первинні, (а), (б) – мають поверхневий характер [15, 573–574]. Незважаючи на відсутність синтаксичного суб'єкта, фінітного дієслова і ввідного слова, інфінітивні клаузи мають потрібну для кожного речення предикативність. У них наявний латентний суб'єкт, який не виражається в поверхневій структурі конструкції, а впізнається із головної частини. ІК мають також і предикат у вигляді інфінітивної дієслівної форми. Тому ІК за структурою і функцією розглядаються як скорочені підрядні речення.

За спостереженням М. Бірвиша, інфінітивна клауза визначається як засіб компресії речення. Вона має ознаки простого і складного речення. Зі складним реченням її поєднує те, що: 1) інфінітивний комплекс має елементи, які не виводяться зі структури головного речення; 2) зворотний займенник не визначається суб'єктом фінітної дії. Ознаки простого речення: 1) компленти й ад'юнкти інфінітива можуть займати фінальну позицію; 2) окремі види ад'юнктив можна віднести як до фінітної, так й інфінітної дії; 3) присвійний займенник у складі інфінітивного комплексу стоїть суб'єкта фінітної дії, а не латентного суб'єкта [8, 63–64].

Прийменникові конструкції за своєю структурою є інфінітивною клаузою, тому що вершиною останньої є дієслово в безособовій формі [12, с. 256]. У руслі генеративної граматики інфінітивні клаузи розглядаються як результат злиття синтаксичних одиниць вищого рівня, тобто простих речень із фінітним дієсловом. У цих реченнях відбулася редукція суб'єкта дії (PRO) і трансформація особової форми дієслова у безособову [10, с. 5]. Такі одиниці характеризуються специфічними синтаксичними ознаками:

1) наявність одного або різних суб'єктів у базовій частині речення: *Sie treibt Sport, um gesund zu sein – Sie treibt Sport. Sie will gesund sein* – спільний суб'єкт *Sie. Ich bitte dich, morgen zu kommen – Ich bitte dich, dass du morgen kommst* – різносуб'єктність;

2) синтаксичне виокремлення зі структури цілого речення;

3) семантичний взаємозв'язок із реченням [8, 63].

Отже, згідно із характеристиками інфінітива, які запропонували дослідники, інфінітивні клаузи проявляють ознаки речення більшою мірою, ніж синтаксичне словосполучення.

Висновки. Отже, прийменникові інфінітивні утворення в лінгвістиці трактують по-різному. Поширеною є їх кваліфікація як словосполучень та скорочених підрядних речень. У генеративній граматиці інфінітивні конструкції розглядаються як інфінітивні речення або клаузи, вершиною якої є дієслово в безособовій формі. Вони мають ознаки і простого, і складного речення. В інфінітивних клаузах відбулася редукція суб'єкта дії і трансформація особової форми дієслова в безособову.

Перспективи подальшого дослідження полягають у визначенні морфо-синтаксичних ознак даних синтаксичних одиниць на сучасному етапі.

Джерела та література

1. Адмони В. Г. Синтаксис современного немецкого языка. Система отношений и система построений / Владимир Григорьевич Адмони. – Ленинград : Наука, 1973. – 366 с.
2. Апресян Ю. Д. Экспериментальное исследование семантики русского глагола : монография / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1967. – 251 с.
3. Арутюнова Н. Д. Трудности перевода с испанского языка на русский / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Высш. шк., 1965. – С. 73.
4. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – [2-е изд. стер.] / – М. : Совет. Энцикл., 1969. – 605 с.
5. Бархударов Л. С. Структура простого предложения современного английского языка / Леонид Степанович Бархударов. – М. : Высш. шк., 1966. – 199 с.
6. Блумфилд Л. Язык / Леонард Блумфилд. – М. : Прогресс, 1968. – 606 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
8. Долгополова Л. А. Інфінітив в історії німецької мови (IX – XX ст.) : монографія / Лілія Анатоліївна Долгополова. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2010. – 207с.
9. Москальская О. И. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / О. И. Moskalskaja. – М. : Высш. шк., 1971. – 384 с.
10. Нодь В. І. Розвиток абсолютної конструкції в англійській мові (XII–XIXст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Вікторія Іванівна Нодь. – К., 2005. – 227 с.
11. Словарь-справочник лингвистических терминов / под ред. Д. Э. Розенталя, М. А. Теленкова. – [изд. 2-е.] – М. : Просвещение, 1976.

12. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис / Яков Георгиевич Тестелец. – М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 797 с.
13. Харрис З. Совместная встречаемость и трансформация в языковой структуре / Зеллиг Харрис // Новое в лингвистике. – Вып. II / под ред. В. А. Звегинцева. – М. : Изд-во иностр. лит., 1962. – С. 528–636.
14. Crestani V. Präpositionen, die den 2. Status regieren können / Valentina Crestani. – Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2012. – S. 151–165.
15. Helbig G. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch ü den Auslöerunterricht / G. Helbig, J. Buscha. – Berlin; München : Langenscheidt, 2001. – 654 S.
16. Lexikon der Sprachwissenschaft. Herausgegeben von Hadumod Bussmann. 4., durchges. und erg. Auflage. – Stuttgart: Кгъner, 2008.
17. Metzler Lexikon Sprache. Zweite, überarbeitete und erweiterte Auflage. Herausgegeben von Helmut Glück. – Stuttgart, Weimar : Verlag J. B. Metzler, 2000. – S. 296–297.

Рудницкая Наталья. Грамматический статус предложных инфинитивных конструкций в немецком языке. В статье сделана попытка квалифицировать конструкции как инфинитивные, вершины которых является глагол в безличной форме – инфинитив, среди их разнообразия выделить предложные конструкции, определить грамматический статус последних, впервые присвоить им статус инфинитивного предложения или клаузы, в которых произошла редукция субъекта действия и трансформация личной формы глагола в безличную, показать также их квалификацию как словосочетаний и редуцированных придаточных предложений, определить структурно-семантические признаки данных конструкций.

Ключевые слова: конструкция, инфинитивная клауза, вершина, субъект действия.

Rudnytska Nataliya. Grammatical Status of Prepositional Infinitive Structures in German. The article is an attempt to qualify the constructions as infinitive formations, the peak of which is a verb in its impersonal form – infinitive, as well as to select among different types of such units prepositional constructions and to determine their status in grammar. In the article these structures are for the first time defined as infinitive sentences or clauses with the reduction of the subject of action and with transformation of the personal form of a verb into impersonal form. The given research provides also a qualification of such units in grammar as word-combinations and reduced compound sentences and determines structural-semantic features of the given constructions.

Key words: construction, infinitive clause, peak , subject of action.

Стаття надійшла до редколегії
29.03.2013 р.

УДК 81.27/ 811.111-112'06

Галина Семененко

Множинне заперечення в історії англійської мови

У статті досліджуємо процес виходу із ужитку множинного заперечення як мовної зміни, ініційованої внутрішніми, структурно вмотивованими факторами. Проаналізовано роль мовних контактів й екстралінгвістичних чинників заміни основної моделі актуалізації заперечення в ранньоновоанглійському реченні. Утрата множинного заперечення в ранньоновоанглійській період була наслідком переходу від моделі із заперечним елементом як вершини фрази (NegP) до моделі із заперечним елементом у позиції специфікатора (SpecNegP). Можливим джерелом прискорення заборони правила множинного заперечення в англійській мові є північні діалекти, де контакти зі скандинавськими мовами були найінтенсивнішими.

Ключові слова: множинне заперечення, цикл Есперсена, елементи негативної полярності, ранньоновоанглійська мова, прескриптивна граматики.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасній стандартній англійській мові не властиве множинне заперечення – уживання двох або більше заперечних елементів, які не відмінюють дію один одного. Однак у низці регіональних діалектів, а також на різних етапах історичного розвитку мови множинне заперечення є нормою, інакше кажучи, сучасний стандарт характеризується моделлю [-NC], давньоанглійська мова є мовою [+NC], середньоанглійська й ранньоно-